

KOŘENY SOUDOBÉ EKOLOGICKÉ SITUACE LIDSTVA A FILOZOFICKO - ETICKÉ PŘEDPOKLADY JEJÍHO ŘEŠENÍ

▲ Soudobá ekologická situace lidstva: smrt nebo přežití?

Zdá se, že v něčem už lidstvo zmoudřelo. Uvědomilo si, že byly vytvořeny zbraně takové ničivosti, že mohou zničit lidstvo, nežničí-li lidstvo zavčas je. Nebezpečná bipolarita Východ - Západ se odzbrojováním překonává, i když ji vystřídává neméně nebezpečná bipolarita Jih - Sever. Uzářil však čas všimnout si a řešit bipolaritu třetí - nejnaléhavější - "člověk - životní prostředí". Životní prostředí stále méně stačí zásobami potravin, vody, energie aj. a je navíc ničeno. Bude-li tento trend pokračovat, pak se lidstvo vystavuje nebezpečí - "ekologické smrti".

▲ Kořeny soudobé ekologické situace: nahodilý, nebo historický?

Může se zdát, že nepříznivá ekologická situace je výsledkem řady nahodilostí (těžkého průmyslu, tepelných elektráren na hnědé uhlí, chemizace zemědělství, masové naftovo-benzínové dopravy atd.). Ve skutečnosti však množina těchto nahodilostí je produktem historicky vzniklé podstaty, kterou je industrializace. Ta byla nastartována průmyslovou revolucí v Anglii už v 18. století; po ní následovaly průmyslové revoluce v dalších zemích. Cesta jim byla proražena buržoazními revolucemi s heslem klasického liberalismu "laissez faire, laissez passer". Vývoj probíhal naprosto živelně, takže se plně uplatnil motiv, smysl a účel zjištěný bezohledně k člověku, k přírodě, k jiným hodnotám.

Průmyslové revoluce měly svůj předpoklad v manufaktuře, buržoazní revoluce v ideových revolucích. Oba druhy revolucí, zvláště průmyslová, by nebyly možné bez přírodovědy. Byl to především vznik a rozvoj galileovsko-newtonovské fyziky, později chemie a biologie aj., což se vše stalo teoretickým základem průmyslových revolucí. Vševládním principem přírodních a technických věd se stal chladný matematický rozum.

Zdrojem tohoto zaměření na rozum byla racionalistická filozofie. Descartes přichází se známým "Cogito, ergo sum" a zužuje člověka na *res cogitans*, proti níž staví *res extensa*. Toto rozdělení (dualismus) původně jednotného bytí - jsoucna dalo možnost k protipostavení člověka vůči přírodě a tedy posléze k nadřazení člověka - jako pána - nad přírodu. Panský postoj člověka k přírodě byl pak zesi-

lován přírodovědou (v tom působilo i Baconovo "Vědění je moc") a průmyslovými revolucemi, jakož i revolucemi buržoazními.

▲ Filozoficko-etické předpoklady řešení soudobé ekologické situace lidstva: bioetika a globální etika

Soudobá ekologická situace lidstva se nedá řešit filozofií a etikou. Řešení je v politice - právu - ekonomice. Filozofie a etika však tvoří k tomuto řešení teoretický předpoklad.

Bylo-li za prvé filozofickým neštěstím zúžit člověka na "věc myslící", pak je potřebí pojem člověka rozšířit z věci na člověka jako bytost nejen myslící, ale i cítící, usilující a hlavně mravně odpovědnou za sebe, bližní, společnost. Za druhé a za hlavní je nutno překonat ono rozdělení (dualismus) bytí-jsoucna na člověka a přírodu (základ to panského postoje člověka nad přírodou) opětným sjednocením (monismem) člověka a přírody, tj. pochopením člověka jako organické, i když zvláštní, součásti přírody, což povede k partnerskému postoji člověka k přírodě.

Potřebu změny panského postoje v partnerský vyjádřili umělci, filozofové a teologové. Z filozofů to byl např. americký lesník a filozof A. Leopold, který přišel už ve 30. letech 20. století s tzv. "etikou Země". "Etika Země prostě rozšíří hranice společenství tak, aby v sobě zahrnovaly půdu, vodstvo, rostliny a živočichy, čili souhrnně - Zemi". Bude se řídit novým kategorickým imperativem: "Správné je to, co směřuje k ochraně integrity, stability a krásy biotické komunity. Špatné je to, co směřuje jinak." Norský "hlubinný ekolog" A. Naess hlásá: 1. Člověk není v přírodě, ale je prvkem totálního biotického pole. 2. Člověk musí respektovat ideu biosférického egalitarismu. 3. Je třeba propojit principy odlišnosti a symbiózy. 4. Je třeba přijmout (sociálně) proti-třídní pozice. 5. Je třeba bojovat proti znečištění a vyčerpávání zdrojů. 6. Je třeba přijat ideu komplexnosti, ne komplikovanosti. Rakušan K. Lorenz (zakladatel etologie - fyziologie chování) napsal, že "kdo zná chování zvířat, rozumí lépe i lidem a dovede ocenit i skutečnou lidskost". "Je ničeno nejen to, čím jsme obklopeni a v čem žijeme, ale mizí i úcta a respekt člověka vůči krásě a velikosti veškerého stvoření, jež člověka přesahuje." Ale "jak krása přírody, tak i krása okolního kulturního prostředí, jsou nutné k tomu, aby lidé zůstali duševně a duchovně zdraví".

Jestliže Leopold, Naess a Lorenz vyjádřili partnerský vztah člověka k přírodě bioetikou, pak švýcarský teolog, žijící v Německu, H. Küng jej formuluje do tzv. **globální etiky**. Ta nahrazuje hodnoty moderny hodnotami postmoderny, ovšem tak, že "specifické hodnoty průmyslové moderny - píle ("industria!"), racionalita, řád, důkladnost, přesnost, skromnost, výkon, efektivita - nemají být jednoduše odstraněny, ale nově interpretovány v nové konstelaci a kombinovány s novými hodnotami postmoderny - s imaginací, senzibilitou, emocionalitou, teplem, něžností, lidskostí". **Místo etiky úspěchu musí nastoupit kombinace etiky smýšlení s etikou odpovědnosti.**

Je třeba, aby se etika institucionalizovala - etické komise, katedry etiky, etické kodexy (nejdál jsou v Severní Americe). To ovšem nestačí. Nepodaří-li se přesvědčit světové politiky, vojáky, ekonomy, že: "Není přežití lidstva bez světového étosu", pak etická výzva vyjde naprázdno. Program záchrany světa anticipoval už

náš J. A. Komenský v Obecné poradě o nápravě věcí lidských - s těžištěm na Všenápravě. Porada měla být všesvětovou institucí - předchůdcem FoSN a OSN.

Literatura:

- Cettl, J. - Hubík, S. - Šmajs, J.: Příroda a kultura. Praha 1990, s. 273.
- Librová, H.: "Deep ecology" - živá větev ekologické etiky. Universitas (Brno), 4, 1992, čl. 1.
- Leopold, A.: Etika Země. Filozofický časopis 39, 1991, č. 6.
- Lorenz, K.: 8 smrtelných hříchů. Praha 1990, s. 99.
- Küng, H.: Světový étos - projekt. Zlín 1992, s. 151.

Doc. Ing. Ladislav Halberštát, CSc.
(Institut pro strategická studia, Praha)

VOJENSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ JAKO SOUČÁST VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY STÁTU V PODMÍNKÁCH PROFESIONALIZACE ARMÁDY

Změna charakteru Armády České republiky (AČR), její postupná profesionalizace a příprava na plnění nových úloh, vyplývajících ze začleňování České republiky do evropských bezpečnostních struktur, vyžadují provedení změn i ve vzdělávání občanů pro činnosti, související s obranou státu. Integrace AČR do společnosti, nutná při její demokratizaci, předpokládá vytvoření systému vojenského vzdělávání, který bude součástí vzdělávací soustavy České republiky.

Systém vojenského vzdělávání bude zajišťovat přípravu, celoživotní vzdělávání i rekvalifikaci při odchodu z činné služby vojenských profesionálů, příslušníků i civilních zaměstnanců armády a specializační přípravu pracovníků státních orgánů, firem a institucí, zabývajících se obranou státu.

Systém vojenského vzdělávání se bude skládat z přípravy:

- ve vojenských školách,
- v civilních školách,
- ve vzdělávacích zařízeních institucí a firem.